

*Козинець Олександр
Володимирович,
кандидат педагогічних наук,
доцент, Український
державний університет
імені М. Драгоманова, м. Київ
ORCID: 0000-0002-6325-4783*

*Барабаш Настасія Сергіївна,
магістр факультету
спеціальної та інклюзивної
освіти, Український
державний університет
імені М. Драгоманова, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛЕКСИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4485/>

Для людини мовлення – найважливіший фактор розвитку й соціалізації. За допомогою мовлення ми обмінюємося інформацією, взаємодіємо одне з одним. Але є багато людей з порушеннями мовлення. Причин виникнення таких поршень багато: вплив екології, спадковості, нездоровий спосіб життя батьків, педагогічна занедбаність тощо [2].

Ця проблема виникає вже в дошкільному віці, і цей етап життя вимагає особливого вивчення, аналізу й особливої уваги як з боку практиків, так і з боку вчених. Загальний недорозвиток мовлення у дітей проявляється в порушенні формування всіх компонентів мовленнєвої системи, що відносяться до її звукової і смислової сторони, при нормальному слухові та інтелекті. Тобто, діти мають обмежений словниковий запас, недорозвинену граматичну сторону мовлення, труднощі в актуалізації слів, особливості формування фонетико-фонематичних процесів та порушення складової структури слів [5].

Враховуючи постійне збільшення числа дошкільників з аналогічними мовленнєвими порушеннями, проблема формування лексичних і граматичних засобів мовлення займає найважливіше місце в сучасній логопедії, а питання про методи їх розвитку і корекції стає одним з найпопулярніших. Ранній етап формування мовлення, в тому числі і оволодіння словом, багатосторонньо розглядається в роботах таких авторів, як О. Вінарська, Д. Ельконін, М. Жинкін,

М. Кольцова, Р. Краєвський, Г. Розенгарт-Пупко, Є. Соботович, Ю. Рібцун, В. Тищенко та ін.

Одним із найцікавіших засобів корекції порушень лексичної сторони мовлення є *казкотерапія*. Саме вона розвиває уяву, творчі здібності, зв'язне мовлення та відповідно формує і доповнює словник дитини. Прийоми казки використовують на всіх етапах корекційного шляху: від створення ситуації заохочень до розвитку лексико-граматичної сторони мовлення. Завдяки цьому засобу дитина дізнається про навколишній світ, вчиться бачити себе героєм з казки, формує думку про різні типи відносин, характеру та пізнає себе [4].

У спеціальній педагогіці поняття «загальний недорозвиток мовлення» (далі – ЗНМ) – порушення формування усіх компонентів мовленнєвої системи (словникового запасу, граматичної структури, звуковимови). Діти із ЗНМ мають нормальний слух, первинно збережений інтелект [1].

Дослідженням загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку займалися багато вчених. Наукове обґрунтування загального недорозвитку мовлення було вперше дано професором Р. Є. Левіною та її колегами у 50-ті-60-ті роки ХХ століття [2]. З кожним роком все більше і більше проводиться досліджень розвитку лексики у дитини, розглядаючи їх в різних аспектах: психологічному, психофізіологічному, психолінгвістичному, лінгвістичному [4].

Л. С. Виготський зазначав, що дитина в ранньому віці встановлює контакт із зовнішнім світом, спільно з дорослим, розкриваючи функцію повідомлення. Тобто спілкування носить суто ситуативний характер. На початку життя дитина все більше набирає словесних подразників, за спостереженнями М. М. Кольцової, дитина реагує на весь комплекс слів з усієї предметної ситуації [5].

З самого початку словесний подразник простежується у вигляді орієнтовного рефлексу (фіксація погляду, поворот голови), надалі проявляється рефлекс другого порядку. З'являються перші нерозчленовані слова, які в більшості випадків складаються з наголошених складів. Потім дитина до 2 років може проводити розчленування комплексів на частини, прискорюється зростання запасу слів, і до кінця року може становити 300 слів [2,3].

Поки формується лексика, йде уточнення значення слова, може позначатися у вигляді вищого ступеня переваги, сарказм, іронію, знуцання, (за О. О. Леонтьєвим: денотативний компонент, тобто відображення в значенні слова особливостей денотата; концептуальний або понятійний. Компонент лексико-семантичний, який відображає формування понять, зв'язків слів по семантиці; компонент відображає емоційне ставлення мовця до слова – конотативний (холодний літній

день). Незаперечно те, що значення слова проявляється у дитини не відразу, спочатку денотативний компонент, встановлюється взаємозв'язок між позначенням і денотатом) [4].

Жести, міміка, інтонація на ранній стадії розвитку мовлення має дифузне, розширене значення (вплив надає ситуація). Головним процесом є зв'язок дійсності з мовленнєвими знаками, коли формується мовленнєва діяльність, за рахунок онтогенезу [3].

Лексична сторона мовлення – це компонент мови, який включає активний і пасивний словниковий запас, вміння користуватися ним у конкретній ситуації. У структуру лексичної сторони мовлення входить: номінативний, предикативний і атрибутивний словники, і навіть словники службових частин мови (прислівники, займенники тощо) [4].

Дошкільнята з ЗНМ розуміють значення багатьох слів: обсяг їх пасивного словника близький до норми. Проте вживання слів у експресивній мові, актуалізація словника викликають великі труднощі. Неповноцінна мовленнєва діяльність негативно впливає на всі сфери особистості дитини: утруднюється розвиток її пізнавальної діяльності, знижується продуктивність запам'ятовування, порушується логічна і смислова пам'ять, діти насилу опановують розумові операції, порушуються всі форми спілкування та міжособистісної взаємодії, істотно гальмується розвиток ігрової діяльності. Тому його розвиток необхідний як найповнішого подолання ЗНМ, так підготовки дітей до майбутнього шкільного навчання [5].

Процес оволодіння дітьми дошкільного віку значеннями слів і їх семантикою був розглянутий Л. С. Виготським, який встановив, що при зміні етапів індивідуального розвитку дитина переходить від випадкових і несуттєвих ознак до важливих. При переході на наступний етап вікового розвитку дитина глибше і вірніше відображає у власній вимові факти, ознаки і зв'язки в наявній реальності. Умовами для гармонійного мовленнєвого розвитку є певний рівень психічного і соматичного здоров'я, досить розвинені розумові здібності, зір і слух, відповідні норми. Крім того, у дитини повинна бути мотивація у використанні мовленнєвої діяльності в спілкуванні з навколишнім оточенням [3].

Література:

1. Безрукова, С. А. (2017) До питання про формування лексико засобів мовлення у дошкільнят з ЗНМ. *Логопед в дитячому садку*. № 6. С. 56-61.
2. Філічева, Т. Б. (2009) Виховання і навчання дітей із загальним недорозвиненням мовлення дошкільного віку: програмно-методичні рекомендації. М : Дрохва, 192 с.

3. Ситник, О. В. (2018) Використання елементів казкотерапії в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Нива знань*. № 1. С. 44-45.
4. Виготський, Л. С. (2016) Гра і її роль в психологічному розвитку дитини / Л.С. Виготський. *Питання психології*. М : Просвещение. С. 17-25.
5. Калмикова Л. О. (2003) Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : [навч. посіб. для студ. ВНЗ] К. : НМЦВО. 300 с.

*Кутасевич Юлія Вікторівна,
магістр 2 року навчання,
Криворізький державний
педагогічний університет*

*Павлик Олена Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри
початкової освіти,
Криворізький державний
педагогічний університет
ORCID: 0000-0001-7194-4752*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

<http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4490/>

Міжособистісна комунікація є невід'ємною частиною суспільного життя та соціальної взаємодії. Вона має вирішальне значення і впливає на більшість аспектів людського буття.

На нашу думку, через комунікацію формуються комунікативні вміння й навички завдяки активній взаємодії з іншими людьми, емоційному інтелекту, розв'язанню міжособистісних конфліктів та налагодженню взаєморозуміння з навколишнім світом.

У науковому дискурсі існують різні тлумачення поняття «комунікативні вміння» вітчизняних та зарубіжних науковців (див. табл. 1.1.).